IT-TESTMENT IL-ĠDID FID-DAWL TAT-TESTMENT IL-QADIM

Rev Dr Martin Micallef OFM Cap

Fl-aħħar ħarġa tkellimna fuq kif il-Kristjaneżmu twieled fi ħdan il-Ġudaiżmu. F'dan l-artiklu issa se naraw kif il-Kotba Mqaddsa li l-Insara tal-Bidu wirtu mingħand il-Lhud ġew interpretati b'mod ġdid fid-dawl tal-ġrajjiet ta' Ġesù Kristu. Filwaqt li nagħmlu dan, se nippruvaw ukoll naraw fil-qosor kif matul l-istorja dan il-mod ta' interpretazzjoni Biblika ma tantx għen biex il-Lhud u l-Insara jħarsu lejn xulxin b'mod tajjeb.

Oriġini Storika

Kien permezz tal-oriġini storika, li ssib l-għeruq tagħha fil-Ġudaiżmu, li l-ewlenin Insara skoprew ir-rabtiet tagħhom mal-poplu Lhudi. L-istess persuna li fih emmnu, Ġesù Kristu, hu nnifsu hu iben dan il-poplu. Hekk jiftaħ, per eżempju, l-Evanġelju skont San Mattew: "Ktieb in-nisel ta' Ġesù Kristu, bin David, bin Abraham" (Mt 1,1).[1] Hekk ukoll it-Tnax-il Appostlu li Ġesù għażilhom "biex jibqgħu miegħu u biex jibgħathom jippridkaw" (Mk 3,14), jidher li l-ewwel predikazzjoni tagħhom kienet indirizzata biss lil-Lhud. Hekk igħid Ġesù lit-Tnax: "Taqbdux triq il-pagani, u tidħlux f'belt tas-Samaritani, imma qabel xejn morru fittxu n-nagħaġ il-mitlufa tad-dar ta' Iżrael" (Mt 10,5-6).[2]

Xhieda dejjiema tal-fatt li l-Insara twieldu fi ħdan il-Ġudaiżmu hija li dawn aċċettaw il-Kotba Mqaddsa tal-Lhud. Il-Kotba Mqaddsa li l-ewlenin Insara kienu jużaw kienu dawk użati mil-Lhud, ukoll jekk il-Kanone tal-Iskrittura Lhudi kien għadu mhux definit.[3] Sadanitant, it-Testment il-Ġdid kien għadu fil-forma embrijonika tiegħu, jiġifieri, kien għadu qed jissawwar. Filwaqt li ngħidu dan, irridu nżommu f'moħħna li l-kitbiet tat-Testment il-Ġdid ma kienu qatt ippreżentati bħala xi ħaġa assolutament ġdida. Għall-kuntrarju, dawn il-kitbiet jagħtu xhieda għall-oriġini tagħhom li tmur lura għall-esperjenza reliġjuża twila tal-poplu ta' Iżrael miktuba f'forom differenti fil-Kotba Mqaddsa jew aħjar f'dak li aħna l-Insara llum insejħu bħala "it-Testment il-Qadim." Minkejja dan, ma nistgħux inqisu t-Testment il-Ġdid daqs li kieku xi kommentarju fuq it-Testment il-Qadim. Minflok, bil-ġrajja tal-Qawmien ta' Kristu mill-imwiet kienet bdiet fażi ġdida fil-mod kif il-Kotba Mqaddsa kienu se jibdew jiġu interpretati.

L-Użu tat-Testment il-Qadim mill-Insara tal-bidu

It-Testment il-Qadim kellu awtorità għall-Knisja tal-Bidu biss minħabba li dan kien qed jiġi interpretat permezz tal-Evanġelju. F'kelma oħra, it-Testment il-Qadim kien qed iservi bħala "l-Iskrittura" għall-Insara tal-Bidu minħabba li dan kien qed jinqara fid-dawl tal-ġrajja tal-persuna u l-messaġġ ta' Ġesù Kristu, l-Iben ta' Alla, il-Messija imwiegħed.[4] Dan ifisser li dak li nkiteb fit-Testment il-Qadim kien "jeħtieġ" li jseħħ għaliex dan jirrivela l-pjan ta' Alla li ma setax ma jseħħx. Dan ifisser li l-ħajja, il-mewt u l-qawmien ta' Ġesù Kristu kienu fil-fatt jaqblu perfettament ma' dak li nkiteb fit-Testment il-Qadim.

L-espressjoni klassika għal dan insibuha fuq fomm Kristu Rxoxt fil-laqgħa tiegħu mad-dixxipli, meta lil dawn jgħidilhom: "Meta kont għadni magħkom għedtilkom dawn il-kelmiet, '*Jeħtieġ* [bil-Grieg: *dei*] li jseħħ kulma nkiteb fuqi *fil-Liġi ta' Mosè, fil-Profeti u fis-Salmi*" (Lq 24,44).[5] Dan it-test li jurina r-raġuni aħħarija għaliex kien "jeħtieġ" li Ġesù jmut u jirxoxta, insibuh jidwi f'siltiet oħra

tal-Evanġelju. Hekk, per eżempju, f'Mk 8,31 naqraw: "U beda jgħallimhom fuq li *kien meħtieġ* [bil-Grieg: *dei*] li Bin il-bniedem ibati ħafna, ikun miċħud … joqtluh, u wara tlett ijiem jerġa' jqum."

Dan hu dak li San Mattew ta' spiss jikteb fir-rakkonti tat-twelid ta' Ġesù kif ukoll fir-rakkonti tal-passjoni ta' Ġesù. L-insistenza tal-Evanġelju fuq l-għan ta' dawn il-ġrajjiet "sabiex isseħħ l-Iskrittura" jagħti importanza kbira lit-Testment il-Qadim.[6] Hekk ukoll naqraw fl-Evanġelju skont San Ġwann matul ir-rakkont tal-Passjoni ta' Ġesù.[7] F'kelma oħra, dawn it-testi jaffermaw li l-misteru kollu tal-ħajja ta' Kristu Ġesù hu fi qbil mal-Iskrittura jew ma' dak li qed insejħulu bħala "it-Testment il-Qadim."

Għalkemm mela l-ewlenin Insara interpretaw it-Testment il-Qadim fid-dawl tal-ġrajjiet ta' Ġesù li ġew miġburin f'dak li aħna nsejħu bħala t-'Testment il-Ġdid', daqshekk ieħor hu importanti li nagħrfu li t-tradizzjoni tat-Testment il-Ġdid ġiet iffurmata mit-Testment il-Qadim.

Dan jidher tajjeb ukoll fil-*kerygma* tal-Knisja tal-Bidu li tati xhieda għall-ġrajjiet li bihom Kristu Ġesù kisbilna s-salvazzjoni permezz tat-tbatija, il-mewt u l-qawmien tiegħu "skont l-Iskrittura." Hekk jikteb San Pawl f'1 Kor 15,3-4: "Qabel xejn, jien għallimtkom dak li tgħallimt jien, jiġifieri, li Kristu miet minħabba dnubietna, *skont l-Iskrittura*; difnuh u qam mill-imwiet fit-tielet jum, *skont l-Iskrittura* …"

Il-Kontinwità bejn iż-żewġ testmenti

B'dan f'moħħna nistgħu nibdew napprezzaw li l-Knisja sa mill-bidunett għarfet il-kontinwità u l-għaqda li hemm bejn iż-żewġ Testmenti. Fil-fatt, meta fil-bidu tat-Tieni Seklu W.K., Marċjone pprova jneħħi t-Testment il-Qadim mil-lista tal-Kotba Mqaddsa li l-Insara kellhom jaċċettaw bħala kotba ispirati, dan sab reżistenza kbira mill-Knisja u spiċċa biex ġie skomunikat.[8] Il-Knisja għarfet sa mill-bidu li t-Testment il-Ġdid għandu jinqara fid-dawl tat-Testment il-Qadim, iżda fl-istess ħin għarfet ukoll il-bżonn li t-Testment il-Qadim jinqara fid-dawl tal-persuna ta' Ġesù Kristu.

F'dan il-proċess, il-Missirijiet tal-Knisja żviluppaw teknika li tissejjaħ *tipoloġija,* jiġifieri, li l-persuni jew il-ġrajjiet li jissemmew fit-Testment il-Qadim jiġu ppreżentati b'mod li dawn donnhom qed iħabbru ġrajjiet li kien għad iridu jseħħu, mingħajr ma' dan kollu jnaqqas mill-istoriċità ta' dawn l-istess ġrajjiet.[9] Jekk, per eżempju, nieħdu l-kitba *Peri Pascha,* ta' Melito, Isqof ta' Sardis, naraw kif f'din il-kitba dwar it-tbatija, l-mewt u l-qawmien ta' Ġesù Kristu li tmur lura għat-Tieni Seklu, insibu kif huwa jara fid-demm li l-Lhud ċappsu mal-koxox tal-bibien ta' djarhom, id-demm ta' Kristu. Għal Melito, kien id-demm ta' Kristu li l-anġlu ra mċappas mal-koxox tal-bibien tad-djar, liema demm wassal għall-ħelsien ta' dan il-poplu mill-jasar tal-Eġittu.[10]

Oriġene jqis il-ħatar tal-injam li Mosè daħħal fl-ilma morr biex dan inbidel f'ilma ħelu (ara Eż 15, 22-25) bħala referenza għall-għuda tas-salib ta' Kristu. Huwa jinterpreta l-biċċa ħamra, użata minn Raħab iż-żienja bħala mod kif dawk il-Lhud li kienu ltaqgħu magħha setgħu jagħrfu d-dar tagħha (ara Ġoż 2, 18), bħala referenza għad-demm ta' Kristu li bih ġejna salvati.[11]

Ma nistgħux iżda ma ngħidux li dan il-mod kif ġiet interpretata l-Iskrittura xi drabi mhux biss kien mod arbitrarju iżda wkoll perikoluż. Dan il-mod ta' interpretazzjoni biblika bħal donnu warrab il-kuntest storiku li fih ġew miktubin dawn il-ġrajjiet li jissemmew fit-Testment il-Qadim. Mhux biss, imma wkoll ħafna drabi dan il-mod ta' interpretazzjoni biblika ntuża sabiex juri s-superjorità tal-Kristjaneżmu fuq it-twemmin Lhudi.

Hekk, per eżempju, San Ċirillu, Isqof ta' Lixandra, jikkummenta fuq is-superjorità tal-kmandament il-ġdid li Ġesù jagħti fi

Ġw 13,34 f'kuntrast mal-liġi l-qadima ta' Mosè li hu jsejħilha "vojta u ma tiswiex"[12] Santu Wistin jesprimi s-superjorità ta' Kristu fuq il-persuna ta' Mosè. Fil-persuna ta' Mosè, Santu Wistin ra l-prekursur ta' Kristu, għalhekk fil-Kummentarju tiegħu fuq l-Evanġelju skont San Ġwann, jikteb: "Mosè ġie magħżul għall-ministeru kbir biex ikun fidil fid-dar tiegħu, iżda huwa jibqa' qaddej, huwa seta' jimxi skont il-liġi, iżda ma setax jeħles mill-ħtija tal-liġi."[13]

Din it-tip ta' interpretazzjoni biblika iżda wasslet lil bosta mill-Missirijiet tal-Knisja biex jużaw kliem iebes fuq il-Lhud. Filwaqt li ngħidu dan irridu niftakru wkoll li dan għamluh mhux biex ikebbsu xi mibegħda lejn l-Insara u l-Lhud, imma għaliex emmnu li dan il-mod ta' interpretazzjoni biblika, seta' jgħin lil-Lhud jagħrfu l-iżball tagħhom u jaċċettaw lil Ġesù bħala l-Messija.[14]

Hekk, per eżempju, meta jiġi biex jikkumenta fuq Ġw 8,44-47, it-test li fih Ġesù jsejjaħ lil-Lhud bħala wlied ix-Xitan, Santu Wistin jikteb: "Ix-xitan m'huwiex xi ħadd fis-singular, iżda isem komuni. F'kull min tinstab il-ħidma tax-xitan, dan għandu jissejjaħ xitan. Dan hu l-isem ta' ħidma, u mhux ta' natura. Hawnhekk għalhekk il-Mulej kien qed ifisser meta jgħid li Kajin huwa missier il-Lhud, li lilu xtaqu jimitaw billi qatlu lis-Salvatur; għaliex kien Kajin li ppreżenta l-ewwel eżempju ta' xi ħadd li qatel lil ħuh."[15]

Din it-tip ta' interpretazzjoni ma tantx għenet sabiex il-Lhud u l-Insara jersqu lejn xulxin. Kien wara l-ġrajjiet li seħħew fit-Tieni Gwerra Dinjija, fejn miljuni ta' Lhud ġew maqtulin (is-*Shoah),* li ġiegħel lill-Knisja sabiex terġa' tikkonsidra l-mod kif ġie interpretat it-Testment il-Qadim. Dan jidher b'mod speċjali f'wieħed mill-aktar Dokumenti riċenti maħruġ mill-Kummissjoni Pontifiċja Biblika li jitkellem proprju fuq hekk u li jispiċċa b'din ix-xewqa li tgħid: "Hija xewqa kbira li l-preġudizzji u n-nuqqas ta' ftehim jiġi eleminat bil-mod il-mod miż-żewġ naħat, biex b'hekk iż-żewġ naħat jippruvaw jifhmu aktar

il-wirt li jaqsmu flimkien u sabiex isaħħu dak li jista' jgħaqqadhom flimkien."[16]

---

1 Ara wkoll il-bidu tal-Ittra lir-Rumani fejn l-Appostlu San Pawl jikteb: "Dan hu l-Evanġelju li Alla kien wiegħed permezz tal-Profeti fil-Kotba Mqaddsa dwar Ibnu Ġesù Kristu li, skont it-tnissil tal-ġisem, twieled min-nisel ta' David …" (Rum 1, 2-3).

2 Kien wara l-qawmien ta' Ġesù u t-tlugħ tiegħu fis-sema li din il-missjoni kellha titwessa permezz tal-ordni ta' Ġesù: "Morru, mela, agħmlu dixxipli mill-ġnus kollha" (Mt 28,19). Fl-Atti tal-Appostli, imbagħad, nibdew naraw kif mal-ewlenin insara bdew jissieħbu xi pagani li kellhom rabta mal-komunità Lhudija.

3 Fuq dan il-punt, ara, Brevard. S. Childs, *Biblical Theology of the Old and New Testaments, Theological Reflection on the Christian Bible,* Minneapolis 1992, speċjalment, pp. 53-79.

4 Dwar dan, ara, J. D. G. Dunn, *Unity and Diversity in the New Testament,* London 1977, 81f. Ara wkoll B. Lindars, *The Place of the Old Testament in the Formation of New Testament Theology,* in *New Testament Studies* 23 (1977) 59-75.

5 L-espressjoni "il-Liġi ta' Mosè, il-Profeti u s-Salmi" hawnhekk hija referenza għat-taqsimiet ewlenin tat-Testment il-Qadim.

6 Fuq l-użu tat-Testment il-Qadim fl-Evanġelju skont San Mattew, ara l-istudju ta' James M. Hamilton Jr, '*The Virgin Will Conceive*': *Typological Fulfillment in Mattew 1:18-23,* in *Built upon the Rock, Studies in the Gospel of Matthew,* edited by Daniel M. Gurtner – John Nolland, Grand Rapids/MI – Cambridge 2008, 228-247.

7 Ara Maarten J.J. Menken, *Old Testament Quotations in the Fourth Gospel, Studies in Textual Form* (= Biblical Exegesis and Theology 15), Kampen 1996.

8 Għal aktar tagħrif fuq Marċjone u fuq dak li kien qed jipproponi, ara, Lee M. McDonald, *The Formation of the Christian Biblical Canon, Revised and Expanded Edition,* Massachusetts 1995, speċjalment pp. 142-169.

9 Għal definizzjoni ta' tipoloġija u l-użu tagħha fl-interpretazzjoni tal-Iskrittura mill-Missirijiet tal-Knisja, ara, Francis Young, *Biblical Exegesis and the Formation of Christian Culture,* Cambridge 1997, 192-202.

10 Ara Melito of Sardis, *On Pascha and fragments,* in *Oxford Early Christian Texts,* edited by Stuart George Hall, Oxford 1979.

11 Għal aktar eżempji, ara Manlio Simonetti, *Biblical Interpretation in the Early Church, An Historical Introduction to Patristic Exegesis,* Edinburgh 1994.

12 Ara Cirillo di Alessandria, *Commento al Vangelo di Giovanni/3* (= *Collana di testi Patristici* 113), Roma 1994, 48. It-test bit-taljan juża hawn "vana e inutile."

13 Ara, Robert L. Wilken, *Judaism and the Early Christian Mind: A Study of Cyril of Alexandria's Exegesis and Theology,* London 1971, 149.

14 Għal diskussjoni tajba fuq dan il-punt, ara, Lee Martin McDonald, *Anti-Judaism in the Early Church Fathers,* in *Anti-Semitism and Early Christianity, Issues of Polemic and Faith,* edited by Craig A. Evans – Donald A. Hagner, Minneapolis 1993, 215-252.

15 *Catena Aurea: A Commentary on the Four Gospels Collected out of the Works of the Fathers by St. Thomas Aquinas,* vol. 4, edited by John Henry Newman, Southampton 1997, 315. Ara wkoll Martin Micallef, *L-Interpretazzjoni Biblika ta' Santu Wistin: Kontribut għall-anti-semitiżmu?* f'*Knisja 2000* (April-Ġunju 2005) 21-35.

16 Ara, The Pontifical Biblical Commission, *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible,* Vatican 2002, 199.